

Jiří David
**UMĚNÍ NENÍ
 TAK SNADNOU KOŘISTÍ**

V jednu chvíli se mi zdálo, že pokud se považují za současného vizuálního umělce, měl bych rozhodně vidět film **Rubena Östlund** *Čtverec*, vítěze Cannes 2017. *Čtverec* totiž lákal na kritickou sondu do dnešního uměleckého provozu. Nutně jsem tak očekával nekompromisní, třeba i krutý vzhled do komplikovaného, nejednoznačného světa umělců, kurátorů, kritiků, sběratelů a jistě i sofistikovaných znalců a nezbytně také snobů.

Vzhledem k očekávání mě však Östlundův film nechal chladným, až rozpačitým. Zvláště ona slibovaná významová kritika provozu současného umění, protože ta se na plátně projeví sice brzy, ale jen jako fabulačně plochá, očekávatelná a formálně podbízává vějička na většinového diváka. Takového, který současné umění dlouhodobě považuje za nesrozumitelný podvod, jen marketingové a mediálně přešlštěný. Östlund mu ochotně dává za pravdu – třeba když předestírá, že právě jedině prvoplánové, šokující situace mají v umění ještě nějaký smysl.

Zároveň je většina dialogů vědomě vedena k tomu, aby o ničem nevyprávěla, aby zbytečně klouzala po prázdných flokulích. Vyznívají tak jen jako laciný, vyčpělý vtíp o profesionálním *ptydepe*.

K tomu si už jen dosadíte schematické prototypy, jakým je i hlavní hrdina filmu, kurátor muzea současného umění...

Režisér ho představuje coby západní model úspěšného bílého muže středního věku, figuru, jež nedokáže (nechce?) přijmout jinak běžné žité odpovědnost-

ti a starosti. Navenek stabilní, příjemný i lehce arogantní a nenuceně oblečený majitel automobilu Tesla je samozřejmě taky „omluvitelně“ promiskuitní samec, což by asi měla být všeobecně vnímaná známka svobodné nonkonformity...

Östlund pak očekávatelně až kýčovitě nechává v hlavní cynické postavě probouzet zasuté zbytky svědomí v konfrontaci s naivním, autentickým (?), nezkaženým dítětem (naštěstí chybí pláč), které po něm umanutě čtvrt filmu chce omluvu za nacti-utrhácný dopis.

Pravděpodobně nejpůsobivější scénou, která se nutně musela dostat i do traileru, je performance ruského umělce, který svou spektakulárně animální uměleckou rolí terorizuje, provokuje a nakonec vybudí znučenou, přežranou „vyšší uměleckou smetanou“. Ta scéna je sice nejsuggestivnější, ale je to zároveň dost pozdní a v dnešním umění už dávno vyčerpaná ozvěna – metaforicky volná a snad i přízná citace na akci rusko-ukrajinského performerera Olega Kulika z roku 1996.

Čtverec, jakkoliv nepochybně dobře „nafilmovaný“ (kamera, herci, prostředí, rytmus), mě zklamal pro svou jednoduchost, nepřesnost, odevzdanost i povrchní vzhled bez hlubší kontextuality. Současné umění, respektive jeho provoz, si jistě zaslouží ostrou kritickou polemiku.

Samotné umění ale tak snadnou kořistí není. A to tento filmový spektakl bohužel neuměl vyjádřit.

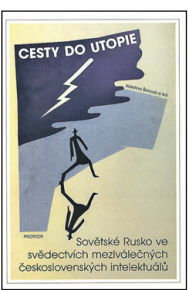

Foto: CTM, Ibor Závral

Ivbyer salonu, knihy!

Kateřina Šimová a kol.: Cesty do utopie Sovětské Rusko ve svědectvích meziválečných československých intelektuálů
 knihu vybral Jakub Šofar

Uhlířská víra se podobá první fázi zamilování, kdy ztrácíme schopnost zaznamenávat objevující se výstražná znamení, že není zlato vše, co se třpytí. Ale co když je opravdu možné vybudovat to báječné místo k životu tady na Zemi, na dosah, hned teď, bez potřeby nekonečného čekání na spasení po všeobecném zmrtnýchvstání? ...v té zemi není pánů / ni chudých žebraček / na tisíc širých lánů / na tisíc oračků, veršoval Vítězslav Nezval. A s ním souzněly desítky dalších osobností české kultury, jež měly zásadní vliv na formování názorů a představ velké části české meziválečné populace. Samozřejmě že nejde jen o nějakou českou anomálii, ale u nás byla tato zářivá svědectví velice hojná a účinná. Antologie českých „zamilovaných“ textů je ovšem sestavena i z názorů oponentů. Proti Marii Majerové Jan Slavík, proti Zdeňku Nejedlému a Vladislavu Vančurovi Josef Kopta a Václav Tille... (Prostor)

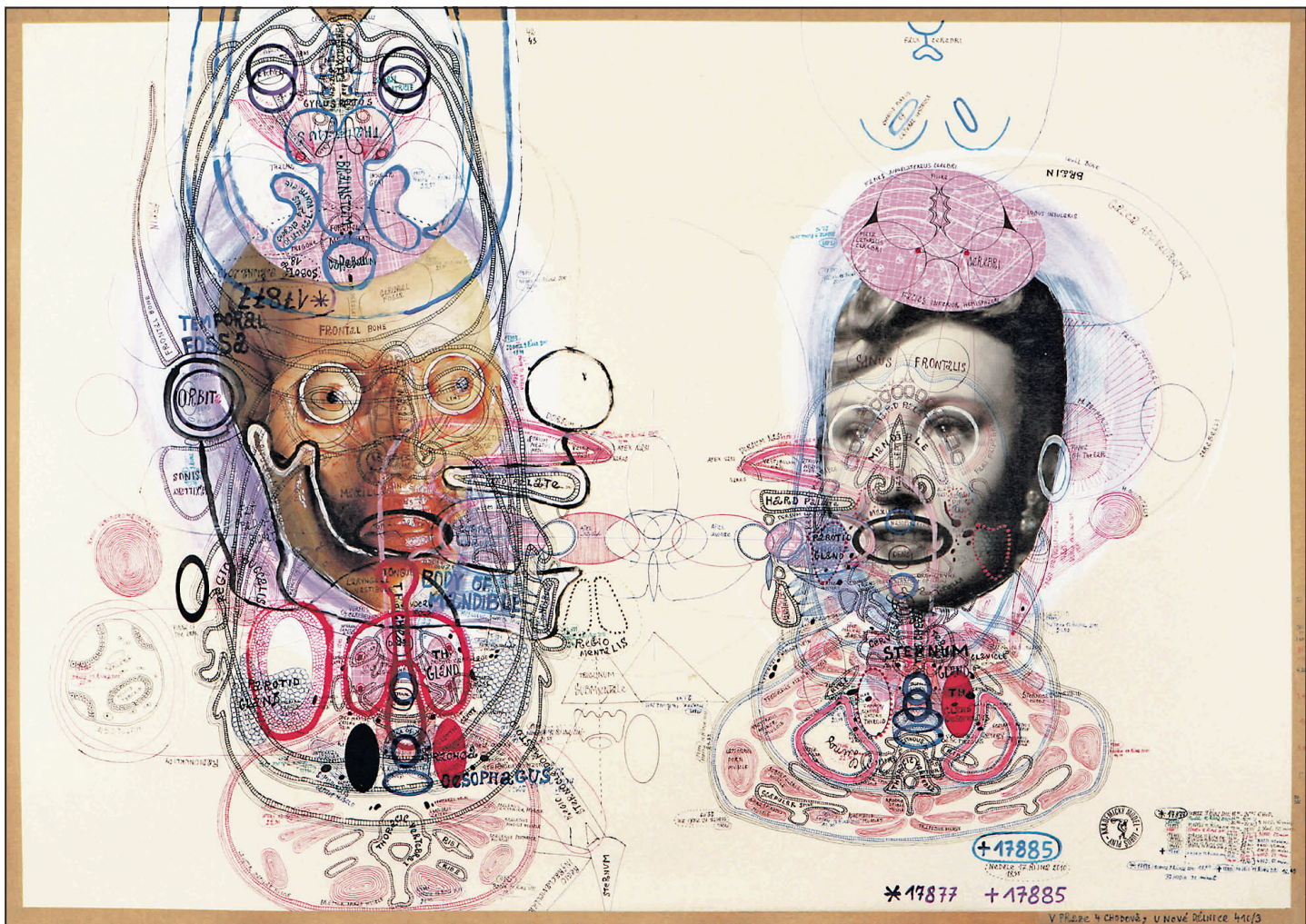

Jana Davidová Glogarová a Jaroslav David: Obrazy z cest do země Sovětů
 České cestopisy do sovětského Ruska a Sovětského svazu 1917–1968
 knihu vybral Jakub Šofar

Poprvé jsem byl v Sovětském svazu v létě roku 1973, v Kišiněvě a v Oděse. Ze země, kde zítra mělo znamenat večera, jsem odjížděl velice rozpačitý, říkal jsem si, že bych těm lidem, které jsem tam potkal, přál, aby pro ně zítra aspoň někdy znamenalo dnes... Probrat a porovnat 72 knižně vydaných českých textů (klasických cestopisů, reportáží, popisů, osobních vyznání, ideologických prohlášení) o Sovětském svazu (příp. sovětském Rusku) z let 1917 až 1968 je znamenitý nápad. Dají se na nich sledovat proměny žánrů a témat, dobového jazyka i odraz domácí politické situace. A především jak subjektivní názory vystřídalá propaganda, kterou na konci sledovaného období tu a tam protrhl osten kritiky. Od Fučíka, Kuděje, Majerové, Pujmanové, Svatopluka, Včelíčky, Weila po Elstnera, Hanzelku a Zikmunda či Heckela. Charašo, molodci! (Host, Ostravská univerzita)

Úvod do praktické sociologie: O školkách a dětech

Luboš Plný: +17885 (2010), k vidění na výstavě **Viva Luboš Plný!** v pražské galerii DOX do 19. března.

Daniel Prokop

Vyšší veřejná podpora rané péče o děti by mohla snížit chudobu rodičů a porodnosti pomáhá více než vynucování tradičních hodnot. Kritiku toho, že by dvouleté děti mít garanci místa ve školce, je ale třeba rozdělit na dva argumenty: zaprvé na hodnotový paternalismus, který místo rozvoje veřejných služeb diktuje matkám, jak se starat o děti, a vytváří mytologie o negativních vlivích rané péče. A zadruhé na legitimní pochybnosti o efektivitě řešit vše přes centrální nařízení školkařů.

Zanícení konzervativní kritici někdy interpretují snahu o poslední rané předškolní výchovy coby ideologický zásah do tradiční rodiny a systému, který je přirozený a vyvážený. Tím ale zakrývají realitu státní podpory, která je dnes naopak velmi nevyvážená a ideologická. Podpora rodin s dětmi je v Česku v rámci OECD nadprůměrná. Problematické je ale její složení. Dáváme minimum do služeb rodičům a dětem. V investicích do předškolní výchovy jsme v poslední pětce států OECD. A úplně chybí systematická podpora péče o děti do tří let – dětských skupin, hlídání apod. Velkou většinu prostředků dáváme do finanční podpory samotných rodin.

To není nutně špatné. Reálně však stát různými opatřeními na matce vynucuje, aby zůstala co nejdéle doma. Částečně úvazky, do nichž se maminky v zahraničí často vracejí, jsou zatíženy vysokými odvodů. Služby pro děti do tří let bývají finančně či regionálně nedostupné. Nelze na ně čerpat podporu a odpis z daní je minimální. Sleva na dani na dítě platí jen pro jednoho z rodičů. Posledním hřebíčkem je pak sleva na dani na nepracující manželku. O tu s návratem matky do zaměstnání přijedete. Začátek práce pro rodičovské je tak masivně zdaněn a platit k tomu navíc školky či hlídání se nevyplácí.

Péče o dítě je hodnota. A stát by určitě neměl vytvářet finanční ani hodnotový tlak, aby se jí matky vzdaly. Dnes ale platí opak: stát řadě rodičů, kteří si nemohou dovolit soukromé školky a potřebovali by pracovat, volbu znemožňuje. Posílení podpory služeb pro rodiče není žádná progresivistická ideologie, jen reflexe potřeb rodičů a krok k vyváženosti systému.

Proč práci rodičů řešit? Rodiny s dětmi jsou v Česku nadprůměrně zasaženy chudobou, a to zejména

samoživitelky a rodiny se třemi a více potomky. Každá šestá samoživitelka trpí těžkou chudobou (materiální deprivací). Šance, že do ní upadne, je takřka 4x vyšší než u domácností bez dětí (ve zbytku Evropy je „jen“ 2x vyšší). Většina samoživitelek (60%) si nemůže dovolit nenadálý výdaj okolo 10 tisíc. Pro rodiny se třemi a více dětmi platí podobně v menším měřítku – 8% je v těžké chudobě a přes 40% si nemůže dovolit hradit nenadálé výdaje.

Stát by měl posilovat možnosti individuální volby v rané péči i pro ty, co mají hluboko do kapsy

Proč tomu tak je? Do tří let dítěte omezuje možnost matek pracovat finančně či regionálně nedostupná péče. Dlouhá rodičovská zhoršuje šanci žen vrátit se do zaměstnání. Podle studie IDEA z roku 2015 se 30% žen s dvouletými a 60% žen s tříletými dětmi stává nezaměstnanými ihned po ukončení rodičovské. Ve více než polovině případů je přitom nezaměstnanost dlouhodobá a jindy vede k přijetí hůře placených prací. Stát tento výpadek přirozených příjmů kompenzuje přidávkou a slevami na dani. U většiny rodin s oběma rodiči a jedním až dvěma dětmi to na redukci chudoby stačí, u samoživitelek a rodin s více potomky často ne.

Nedostatky systému podpory se přitom u chudých rodin kumulují. Domácnosti méně vzdělaných párů a samoživitelek si většinou nemohou dovolit placené školky a hlídání. Jejich možnost volby, jak kombinovat práci s rodinou, je omezená. Právě méně kvalifikované ženy přitom mají největší problémy s návratem do práce. Chudým se navíc nevyplácí ani zmiňovaná sleva na nepracující manželku. Samoživitelky na ni nemají nárok a v úplných rodinách ji plně vyčerpaní manželé se středními příjmy. A aby toho nebylo dost – v Česku chybí programy sociálního či dostupného bydlení pro rodiny s dětmi, které se do chudoby propadnou.

Chudoba a věci s ní spojené se přitom podle drtivé většiny zahraničních výzkumů negativně proje-

vují na výsledcích dětí ve škole, jejich zdravotním stavu či chování.

Druhým pragmatickým argumentem je porodnost. Z častých tírání by si člověk skoro myslel, že se podporou rané péče stáváme cynickou vymírající společností. Opak je pravdou. Nejvyšší porodnost je dnes v Evropě ve státech, které ranou péči výrazně podporují a umožňují matkám sladit pracovní a rodinný život: ve Skandinávii a ve Francii. Nejnižší porodnost mají naopak konzervativní státy typu Itálie, kde ženy moc nepracují a podpora rané péče pokulhává. Vymírající Japonsko i proto nedávno vytvořilo půl miliónu nových míst v rané péči. Německo před deseti lety začalo více investovat do služeb pro rodiče dětí do tří let a mikroregionální analýzy potvrzují, že tím obrátilo trend klesající porodnosti...

Nenechat si diktovat

Hlavním argumentem odpůrců rané péče je, že by dítě do tří let mělo být s matkou. Jenže konzervativci negativní efekty školek přeceňují a nearchumentují daty. Jímí často zmiňovaná Matějčková studie o psychické deprivaci se týká dětí umístěných v dlouhodobé ústavní péči v hlubokém komunismu. Může být argumentem proti kojeneckým ústavům, ale ne proti 20 hodinám týdně ve školce či dětské skupině.

Pravdu však nemají ani liberálové, když tvrdí, že neexistují studie ukazující na možné negativní vlivy rané péče. Některé zahraniční výzkumy uvádějí mírný nárůst agresivity u dětí chodících do školek. Tyto efekty ale často nalezají hlavně u těch, které chodily do jeslí před druhým rokem věku či v nich trávily více než 30 hodin týdně, jiné studie zase poukazují na to, že je negativní dopad rané péče omezený a časem mizí. Řada výzkumů zjistila dokonce její pozitivní vliv na zvládání jazyka a kognitivní schopnosti. Strom života je prostě zelený – záleží na konkrétním dítěti a jeho připravenosti, kvalitě rané péče a prostředí v rodině.

Výzkumy o negativním vlivu rané péče tedy mají smíšené a nejasné výsledky. Výzkumy o negativním vlivu chudoby jsou oproti tomu dost jasné a alarmující. Stát by proto měl posilovat možnosti individuální volby v rané péči i pro ty, co mají hluboko do kapsy.

To ale ještě neznamená, že je garance místa ve školkách pro dvouleté děti rozumným řešením. Méně ideologická kritika totiž upozorňu-

je, že péče o tak malé děti musí být specifická a probíhat v úzkých kolektivních. Školky často nesplňují hygienické ani jiné standardy, musí investovat do přestavby a nákupů, ačkoli děti mezi dvěma a třemi lety budou tvořit jen malou část jejich světců. To jsou relevantní námitky. I v zahraničí, kde je raná péče běžná, probíhají tyto programy často odděleně od běžných školek.

Jak to tedy udělat? Na stole jsou dva návrhy. První je poskytnout rodičům místa v předškolní péči pro dva návrhy. První je poskytnout rodičům peníze, aby mohli své dítě dávat do soukromé provozované dětské skupiny. Má to logiku. Jenže jak ukazuje praxe, nalitím peněz do systému se služby zdražují. V Británii a Austrálii, kde jsou rodiče takto podporováni, rostou ceny dětských skupin a jeslí dvakrát až pětkrát rychleji než inflace. Chudí si je tak stejně nemohou dovolit.

Rozumnější by mohla být skandinávská cesta, kde je raná péče veřejnou službou s malým poplatkem. Nabízí se například přesunout garanci místa v předškolní péči pro dvou- až tříleté děti ze školek na jejich zřizovatele: obce a městské části. Ty by se mohly rozhodnout, zda tuto službu zajistí ve školce, zřídí dětskou skupinu nebo přispějí na nějakou existující soukromou. Obce by se v tomto daly dopřít zvýšením dotace na žáka v rané péči. Bylo by to efektivnější než plynout prostředky třeba na slevu na nepracující manželku.

Garance jako taková má logiku. Bez ní bude raná péče někde dostupná a jinde ne. A v případě nedostatku kapacit na to jako první doplatí rodiče, kteří nemají stálou práci a mohou se prý o děti postarat sami. Podobný přístup ze strany školek ombudsman v minulosti označil za protiprávní. Nicméně v loňském výzkumu Medianu 70% ředitelů školek přiznalo, že jim to připadá jako legitimní postup. Přitom právě rodiče, kteří se snaží dostat zpět na trh práce, a děti, které pocházejí z chudších poměrů, tyto služby potřebují nejvíce.

Rozhodně bychom se ale měli mít na pozoru před politiky, kteří se snaží kvalitu a dostupnost veřejných služeb placených z našich daní nahradit hodnotovým paternalismem a poučováním. Zatímco oni sami mívají možnost volby v podobě soukromých školek, chudým rodičům bez možnosti volby ordinují, jak se správně starat o dítě.

Daniel Prokop (1984) je sociolog ze společnosti MEDIAN, za svůj salonní cyklus Úvod do praktické sociologie získal loni Novinářskou cenu.